

Citlivosť cestovného ruchu v čase koronakrízy

Mária Matijová*

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu

Katedra marketingu a medzinárodného obchodu

Konštantínova ul. 16, 080 01 Prešov, Slovakia

matijovam.kf@gmail.com

Erika Onuferová

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu

Katedra financií

Konštantínova ul. 16, 080 01 Prešov, Slovakia

erika.onuferova@gmail.com

Abstrakt: Fenomén cestovného ruchu sa v súčasnej dobe spája s mnohými pozitívnymi účinkami na ľudskú spoločnosť, hlavne vzhľadom k jeho charakteristike ako prierezového odvetviu národného hospodárstva. Cestovný ruch je považovaný za najväčší sektor služieb, vedie k mnohým sociálnym a ekonomickým zmenám, pretože komplexne zasahuje do všetkých zložiek makroprostredia, ktoré významne prispievajú k trvalo udržateľnému rozvoju spoločnosti. V súčasnosti vidíme, že odvetvie cestovného ruchu dokáže veľmi citlivo reagovať na výkyvy národných ekonomík, politický vývoj, či bezpečnosť. Pandémia koronakrízy poukazuje na fakt, že cestovný ruch pozitívne ovplyvňuje ekonomický vývoj, znižuje nezamestnanosť, či zvyšujúcu konkurencieschopnosť ekonomík, ale len v období hospodárskeho rastu. Výkyvy ekonomík, spôsobené koronavírusom Covid-19, upriamujú pozornosť na globalizáciu a jej dopady. Vo veľkej miere boli postihnuté viaceré odvetvia ekonomík, no zvlášť bol ohrozený sektor cestovného ruchu, nielen na Slovensku ale aj v Európe. Táto skutočnosť upriamuje pozornosť na nutnosť zmien v štruktúre národného hospodárstva.

Kľúčové slová: cestovný ruch, koronakríza, ekonomický vývoj

JEL klasifikácia: Z32; F63

Informácia: Príspevok je jedným z výstupov projektu VEGA č.1/0470/18 Ekonomická aktivita turizmu v európskom priestore.

1. Úvod

Cestovný ruch sa zaraďujeme medzi najdôležitejšie a najrýchlejšie sa rozvíjajúce odvetvie národných ekonomík, nakoľko dnes už svojimi výkonmi výraznou mierou prispieva k budovaniu dlhodobej konkurencieschopnosti. Na celosvetovej úrovni predstavuje cestovný ruch rozhodujúcu hospodársku zložku. V súčasnosti predstavuje terciárny sektor významnú súčasť vyspelých ekonomík, (60% HDP) a je to najrýchlejšie rastúci sektor na Slovensku, (Kiseľáková, Šofranková, Čabinová, Šoltéssová, 2018).

Opodstatnenosť významu sektora cestovného ruchu v medzinárodnom kontexte vyzdvihuje aj Svetové ekonomické fórum (WEF). Z pohľadu regionálnych výsledkov zostavených UNWTO (2018) bola Európa už 8. rok v rade najnavštevovanejším regiónom sveta. Celkový počet príjazdov do Európy vzrástol v roku 2017 o 8 % (52 miliónov ľudí) oproti predchádzajúcemu roku a celkovo bolo zaznamenaných 672 miliónov turistov. Zvyšujúci sa počet návštevníkov sa následne prejavuje aj do celkových príjmov v cestovnom ruchu, ktoré v roku 2017 rovnako vzrástli o 8 % na hodnotu 519 miliárd \$. Súčasná situácia vývoja národných ekonomík, ovplyvnená šírením vírusu Covid-19, upriamuje pozornosť na fakt, že síce cestovný ruch je odvetvím, ktoré dokáže generovať tržby, zamestnávať pracovnú silu, pozitívne ovplyvňovať súvisiace odvetvia, no zároveň najcitlivejšie spomedzi ostatných odvetví reaguje na výkyvy v národnom hospodárstve, ktoré súvisia s bezpečnosťou cestovania, šírením chorôb a pandémieí.

2. Základné teoretické východiská

Ako uvádza Ševčík (2012), cestovný ruch zasahuje do viacerých odvetví ekonomiky, pričom ako súčasť národného hospodárstva patrí do terciárneho sektora (sektora služieb). Cestovný ruch teda predstavuje medzirezortné odvetvie, ktoré priamo padá aj do sféry hospodárstva, priemyslu, obchodu, financií, dopravy, kultúry, zdravotníctva, vzdelávania, regionálneho rozvoja, športu, ochrany životného prostredia či zamestnanosti.

Charakter cestovného ruchu ovplyvňujú vývojové trendy, ktoré sa prejavujú spoločenskými, demografickými, sociálnymi a ekonomickými zmenami. Zmeny životného štýlu sú podmienené zvyšujúcou sa priemernou dĺžkou života, zlepšovaním sa všetkých oblastí života a snahou o zdravý životný štýl. Vďaka technickému a technologickému pokroku sa predlžuje voľný čas a zároveň sa rozširujú možnosti jeho trávenia. Nároky na kvalitu, pestrosť služieb sa zvyšujú, ako aj ich intenzívne využívanie.

V roku 2003 definovala Európska komisia 10 základných trendov, ktoré budú ovplyvňovať cestovný ruch v najbližšej budúcnosti (Kotíková, 2013). Ide o: demografické zmeny, dôraz na zdravie a wellness, vzdelávanie a prístup k informáciám, predlžovanie voľného času, zvyšovanie skúseností s cestovaním, životný štýl, informačné technológie, doprava, udržateľný rozvoj, istota a bezpečnosť.

Skutočnosti a tendencie v spoločnosti ktoré formujú jej fungovanie, predznamenávajú budúcnosť cestovného ruchu, či cieľových miest v treťom tisícročí. Globálne sily definované nadáciou cestovného ruchu Future Foundation (Goeldner, Richie, 2014) predstavujú: svet meniacich sa hodnôt, život v neistote a strachu, dichotómia medzi bohatými a chudobnými, moc USA vo svete, moc ázijského bloku vo svete, moc EÚ vo svete, meniaci sa obchodný svet, globálna/lokálna spoločnosť, vzťah medzi ľuďmi a vládami, AIDS, fyzická dostupnosť dopravy a tovaru, dostupnosť vedomostí, zmeny štruktúry pracovnej sily a demografie, energia/ropa, životné prostredie, prírodné zdroje, klíma, potrava, nové technológie.

K faktorom ovplyvňujúcim cestovný ruch a cieľové miesto cestovného ruchu v súčasnosti patria: prístup k informáciám – internetizácia spoločnosti, presun záujmu od služieb k zážitkom, ekonomická vzdialenosť, demografický vývoj, motorizácia, bezpečnosť, voľný čas a peniaze, životné prostredie, zdravý životný štýl, sociálne siete, mobilná komunikácia a aplikácie, rast úrovne „cestovateľských skúseností“, pohostinnosť a komunita, trvalo udržateľný rozvoj (Goelther, Richie 2014). Faktor pandémie Covid-19, spôsobila, že cestovný ruch budúcnosti bude poznačený jej vplyvom, čo zmení jeho smerovanie a s ním súvisiaci ekonomický prínos.

Karaounalis (2018), poukazuje na fakt, že hoci je spojenie medzi hospodárskym rastom a rozvojom cestovného ruchu zrejme, zdôrazňuje, že rozvoj cestovného ruchu je produktom ekonomického rastu a nie naopak. Súčasnou potvrdzuje toto tvrdenie. Dnes vnímame, že postavenie odvetvia cestovného ruchu dokáže veľmi citlivo reagovať na výkyvy národných ekonomík. Pandémia koronakrízy upozorňuje na skutočnosť, že aj keď cestovný ruch pozitívne ovplyvňuje hospodársky rast, znižuje nezamestnanosť, či zvyšujúci konkurencieschopnosť ekonomík, platí to len v období ich rastu, bez cestovateľských rizík a obmedzení.

3. Globálna ekonomika v čase koronakrízy

Pozvoľné spomalenie globálnej ekonomiky, ktoré sa začalo v roku 2018, pokračovalo aj počas roka 2019. Medzinárodný menový fond očakával, že rast za celý rok 2019 bude najnižší od veľkej finančnej krízy pred desiatimi rokmi. Vývoj bol poznačený obchodným konfliktom medzi USA a Čínou i hrozbou rozšírenia bariér na obchod s EÚ. Hospodársky vývoj za 1. polrok roku 2020 negatívne ovplyvnila situácia spôsobená globálnou pandemiou. Výrazne sa spomalil hospodársky rast eurozóny a to má negatívny vplyv aj na vývoj slovenskej ekonomiky. Pandémia zásadným spôsobom zasiahla do vývoja globálnej ekonomiky. Prísne karanténne opatrenia, ktoré boli prijaté naprieč mnohými krajinami s cieľom zmierniť šírenie koronavírusu, viedli k okamžitému a veľmi výraznému poklesu ekonomickej aktivity.

Prvé tri miesta z hľadiska počtosti obchodných spoločností v Európe, ktoré pôsobia v najviac postihnutých sektoroch ekonomiky obsadili spoločnosti zaoberajúce sa podávaním jedál 1 565 254, zábavou a rekreáciou 820 150 a podávaním nápojov 738 587. Spolu v týchto odvetviach podniká viac ako polovica všetkých obchodných spoločností v Európe, ktoré sú najviac ohrozené aktuálnou nepriaznivou situáciou. Ak by sme najohrozenejšia odvetvia európskeho hospodárstva hodnotili spolu, tak môžeme povedať, že v Európe v nich pôsobí takmer 6,10 milióna spoločností. Ak hodnotíme obchodné spoločnosti pôsobiace v Európe v odvetviach zasiahnutých koronavírusom podľa ročných tržieb, tam konštatujeme, že o najväčšie tržby v rámci Európy zrejme príde pravidelná letecká preprava s tržbami spolu vo výške 455,93 miliardy eur. Nasledujú ju firmy, ktoré sa zaoberajú podávaním jedál (397,14 miliardy) a cestovné agentúry (352,74 miliardy).

Situácia na trhu práce naznačuje, že v najviac dotknutých odvetviach európskeho hospodárstva pracuje takmer 30 miliónov ľudí. Jednoznačne najviac z nich, približne 7,8 milióna, pracuje v odvetví, ktoré sa zaoberá podávaním jedál. Potom najviac zamestnancov pracuje v sektore, ktorý sa týka opatrovateľskej starostlivosti 3 224 370 zamestnancov a následne v hoteloch a moteloch 3 201 696 zamestnancov. Je opodstatnené predpokladať, že recesia vyvolaná pandemiou ochorenia COVID-19 práve v týchto odvetviach, zapríčini najviac zrušených pracovných miest spomedzi všetkých odvetví hospodárstva.

Vzhľadom na úroveň hospodárstva a štruktúru ekonomiky, sa prejavili rôzne odlišnosti krajín postihnutých koronakrízou. Najviac obchodných spoločností zaoberajúcich sa podávaním jedál ohrozených ochorením COVID-19 sa v rámci Európy nachádza vo Veľkej Británii. Takouto činnosťou sa ich tam zaoberá spolu 240 066. Pokiaľ ide o obchodné spoločnosti orientované na podávanie nápojov, najviac ich nájdeme v Španielsku. Ohrozených je tam 265 637 obchodných spoločností. V Českej republike odvetvia najviac negatívne ovplyvnené koronavírusom spolu zamestnávajú takmer 1,10 milióna zamestnancov. Hotely a motely sú v Grécku z hľadiska počtu ohrozených

obchodných spoločností, jednoznačne najviac ohrozeným odvetvím. Týmto odvetvím podnikania sa tu zaoberá až 13 858 firiem z celkového počtu 40 090 najohrozenejších firiem. V Nórsku je možné školské a vzdelávacie služby označiť za ochorením COVID-19 najohrozenejšie odvetvie, pretože spomedzi ohrozených obchodných spoločností ich práve v tomto odvetví podniká najviac. Taxi služba je spomedzi všetkých európskych krajín najviac ohrozením sektorom ekonomiky vo Francúzsku. Takýmto predmetom podnikania, ktorý je v súčasnosti negatívne ovplyvnený koronavírusom, sa tam zaoberá 81 618 firiem. V koronavírusom ohrozených sektoroch nemeckého hospodárstva podniká 644 494 obchodných spoločností. Tie zamestnávajú spolu 4,47 milióna ľudí a generujú ročné tržby spolu vo výške približne 432 miliárd eur (Podnikajte.sk).

4. Vývoj slovenskej ekonomiky

Tak ako globálna, aj domáca slovenská ekonomika zaznamenáva historické prepady vo svojej výkonnosti. Dosahy pandémie sú celospoločenské, dotýkajú sa domácností, podnikov a postupne sa negatívne prenášajú aj do slovenského finančného sektora. Šírenie ochorenia COVID-19 negatívne ovplyvnilo slovenskú ekonomiku a jej zotavenie ovplyvnila a stále ovplyvňuje dĺžka, rozsah karantény a prijaté obmedzenia doma aj vo svete. Táto kríza sa výrazne odlišuje od predchádzajúcej globálnej krízy v rokoch 2008 až 2010, pretože jej zdroj nie je primárne vo finančnom sektore, ale v reálnej ekonomike. Na rozdiel od predchádzajúcej krízy je finančný sektor zasiahnutý len sekundárne. Výrazné zhoršenie ekonomiky vzniklo dôsledkom veľkého počtu výrazných reštriktívnych opatrení prijatých s cieľom zastaviť šírenie ochorenia COVID-19. Hlavným zdrojom neistoty je dĺžka trvania krízy. Ak by bolo oživenie rýchle, ekonomika by síce zaznamenala dočasný výrazný prepád, ale jej fungovanie by sa po kríze mohlo rýchlo obnoviť. Ak však bude kríza trvať dlhšie s výrazným nárastom neistoty týkajúcej sa perspektívy ďalšieho vývoja, čo v súčasnosti nemožno vylúčiť, môže spôsobiť zmeny trvalého charakteru s negatívnym vplyvom aj na pokrizové tempo rastu. Mnohé podniky, zamestnanci a živnostníci stratili podstatnú časť príjmov. To vytvára tlak na ich finančnú situáciu, čerpanie úspor a schopnosť splácať dlhy. Prvotný šok, ktorý postihol reálnu ekonomiku, má preto následne dosah aj na finančný systém a jeho stabilitu. Hoci v súčasnej situácii je akýkoľvek odhad vývoja predmetom značnej neistoty, aktuálna strednodobá prognóza NBS predpokladá, že slovenská ekonomika v roku 2020 poklesne o 9,3 % (resp. v intervale od 5,8 % do 13,5 %). Dôvodom sú nielen domáce opatrenia proti šíreniu koronavírusu, ale aj prepád zahraničného dopytu. Slovenská ekonomika spomaľovala rast už počas roku 2019, ešte pred nástupom ochorenia COVID-19. Jej rast sa spomaľoval z vyše 3 % úrovne v úvode roka 2019 na približne 2 % dynamiky v jeho závere. Pribrzdžujúci rast bol ovplyvnený slabnutím svetovým dopytom. Rast ekonomiky sa tak opieral o domáci dopyt. Najmä domácnosti svojou spotrebou stabilne prispievali k ekonomickému rastu, pričom v druhom polroku 2019 významne potiahli rast ekonomiky aj investície (NBS 2020). Táto radikálna zmena, ktorá nastala vo vývoji ekonomiky, v dôsledku pandémie, sprevádzaná prijatými domácimi opatreniami proti šíreniu koronavírusu, výrazným oslabením zahraničného dopytu v dôsledku prijímania podobných reštriktívnych opatrení v krajinách, ktoré sú významné z hľadiska slovenského exportu, spôsobili, že sa ekonomika SR dostala do recesie.

4.1 Hodnotenie citlivosti ekonomických odvetví na vplyv pandémie ochorenia COVID-19

Nástupom krízy boli najcitlivejšie zasiahnuté odvetvia služieb, obchodu, rekreácie a činností v oblasti nehnuteľností. Pracovné miesta v týchto sektoroch sú najviac ohrozené. Ku koncu roka 2019 pracovalo v týchto odvetviach spolu takmer 740 tis. ľudí. Podľa aktuálnej predikcie NBS by z trhu práce mohlo ubudnúť 46-tis. až 100-tis. pracovných miest (NBS2020).

Analýzu citlivosti ekonomických odvetví, na základe ktorej možno ďalej určiť mieru, s akou jednotlivé ekonomické odvetvia reagujú na zhoršenú situáciu, ponúka Tabuľka 1. Okrem aktuálneho vývoja tržieb za marec a apríl 2020, sledujeme aj uvedené mediánové hodnoty vybraných finančných indikátorov (marža, ROE, likvidita, zadlženosť). Zisková marža predstavuje podiel zisku po zdanení na prevádzkových tržbách a vyjadruje, koľko percent tržieb dokázal podnik premeniť na zisk. To môže napovedať o schopnosti firiem tvoriť rezervy na horšie časy. ROE je definované ako podiel zisku po zdanení na vlastnom imaní podniku. Zadlženosť je definovaná podielom cudzích zdrojov financovania podniku (všetky položky pasív okrem vlastného imania) na celkových aktívach. Hotovostná likvidita je definovaná ako podiel finančných účtov na krátkodobých záväzkoch podniku.

Nízkou ziskovou maržou vykazujú ubytovacie a stravovacie služby, a to 4,5 %, priemysel 4,7 % a obchod 3,3 %. Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov s maržou -5,2 %, poukazuje na potrebu systémových zmien odvetvia. Činnosti v oblasti nehnuteľností, Informácie a komunikácia, Finančné a poisťovacie činnosti, Odborné, vedecké a technické činnosti, Vzdelávanie, Zdravotníctvo a sociálna pomoc dosiahli ziskovú maržu nad 10 %, no ani tá im nezaručuje bezproblémový chod. Finančnú kondíciu podnikov s ktorou vstupovali do rozvíjajúcej sa krízy ponúka Tab. 1, a vyjadrujú ju ukazovatele: ziskovosť, zadlženosť a likvidita podnikov. Tento stav vo veľkej miere ovplyvnil ich citlivosť na nepriaznivý ekonomický vývoj.

Tabuľka 1. Vybrané finančné ukazovatele jednotlivých odvetví

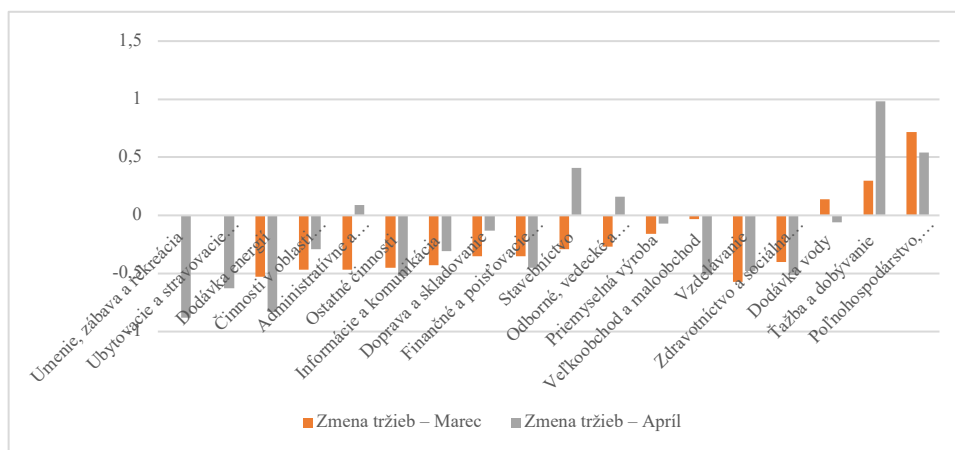
Ekonomické odvetvie	Zmena tržieb – Marec	Zmena tržieb – Apríl	Zisková marža	ROE	Cudzí zdroje / Aktíva	Hotovostná likvidita
Umenie, zábava a rekreácia	-73 %	-88%	10,1%	17,8%	55%	67%
Ubytovacie a stravovacie služby	-57 %	-63%	4,5%	16,8%	63%	53%
Dodávka energií	-53%	-83%	8,4%	18,8%	66%	77%
Činnosti v oblasti nehnuteľností	-47%	-29%	12,9%	12,8%	62%	48%
Administratívne a podporné služby	-47%	9%	7,3%	20,9%	60%	59%
Ostatné činnosti	-45%	-52%	7,5%	21,1%	61%	60%
Informácie a komunikácia	-43%	-31%	11,9%	23,2%	47%	94%
Doprava a skladovanie	-35%	-13%	3,5%	15,6%	67%	32%
Finančné a poisťovacie činnosti	-35%	-45%	17,4%	17,6%	63%	34%

Stavebníctvo	-29%	41%	5,8%	21,8%	64%	46%
Odborné, vedecké a technické činnosti	-27%	16%	10,8%	20,9%	52%	71%
Priemyselná výroba	-16%	-7%	4,7%	16,4%	57%	38%
Veľkoobchod a maloobchod	-3%	-51%	3,3%	17,3%	63%	36%
Vzdelávanie	-57%	-48%	11,9%	24,4%	54%	74%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	-40%	-51%	14,7%	26,2%	34%	194%
Dodávka vody	14%	-6%	4,6%	17,6%	55%	56%
Ťažba a dobývanie	30%	98%	8,2%	12,9%	42%	39%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	72%	54%	-5,2%	8,1%	53%	32%

(Zdroj: vlastné spracovanie, podľa NBS, Bisnode, eKasa 2020)

Údaje v grafe 1 poukazujú na výrazný vplyv posledného vývoja, keď polovica ekonomických odvetví zaznamenala medzimesačný prepad tržieb o viac ako 30 %. Najviac zasiahnuté odvetvia sú umenie, zábava a rekreácia, ubytovacie a stravovacie služby a dodávky energií. V prípade uvedených odvetví dosahoval prepad tržieb od 50 % do 90 % s väčšou dynamikou prepadu v apríli v porovnaní s marcom

Graf 1 Zmeny tržieb odvetví NH

(Zdroj: vlastné spracovanie, podľa NBS, Bisnode, eKasa 2020)

Závažne zasiahnuté boli aj ďalšie odvetvia, a to predovšetkým z kategórie služieb, vzdelanie a zdravotníctvo. Na druhej strane boli odvetvia, ktorých tržby sa v marci prepadli, avšak v apríli sa situácia zmenila a tržby im vzrástli (stavebníctvo a niektoré kategórie služieb). Z najviac zasiahnutých odvetví majú pomerne nízku ziskovú maržu ubytovacie a stravovacie služby, a to 5,4 %. Z dôležitých odvetví, aj keď aktuálne na základe tržieb menej zasiahnutých, má nízku maržu priemysel (4,7 %) a obchod (3,3 %). V prípade ostatných viac zasiahnutých odvetví sa zisková marža často nachádza nad úrovňou 10 %. Pri aktuálnych prepadoch tržieb však aj takáto úroveň ziskovej marže môže byť nedostatočná v horizonte niekoľkých týždňov.

4.2 Ohrozené spoločnosti

Nový koronavírus má vplyv nielen na náš každodenný život, ale môže mať veľmi negatívny a dlhodobý vplyv na slovenské spoločnosti. Mnoho spoločností Tabuľka 2, v súčasnej dobe stráca svoje príjmy, čím sú ohrozené aj pracovné miesta. Na Slovensku pôsobí celkovo 15 660 firiem priamo ohrozených koronavírusom. Podstatná časť spoločností sídli v Bratislavskom samosprávnom kraji (32,50%), vyše 10% ohrozených spoločností má Prešovský, Žilinský a Košický kraj. Priamo ohrozené spoločnosti tvoria ročne viac ako 8,7 mld. € tržieb. Najviac spoločností (5096) sídli v Bratislavskom samosprávnom kraji a ich ročné tržby spolu tvoria vyše 5,7 mld. €, čo predstavuje 65,82 % podiel z celkového objemu dosahovaných tržieb. Aj keď je podiel tržieb ohrozených spoločností v ostatných samosprávnych krajoch menší (Nitriansky 6,67%, Žilinský kraj 5,97 %, Trnavský 5,77%, Košický 5,75%, Prešovský 3,936%, Banskobystrický 3,68%, Trenčiansky 2,41%), alarmujúco pôsobí fakt, že pokles tržieb spôsobí problémy, ba môže pôsobiť až devastačne a povedie k zániku mnohých z nich.

Tabuľka 2. Spoločnosti ohrozené koronavírusom podľa krajov

Vyšší územný celok	Ohrozené spoločnosti (počet)	Aktívne spoločnosti (počet)	Dosahované tržby (€)	Medián tržieb (€)
Bratislavský samosprávny kraj (BA)	5 096	4 226	5 772 651 649	38 526
Trnavský samosprávny kraj (TT)	1387	1185	505 972 827	40 219

Trenčiansky samosprávny kraj (TN)	1218	1035	211 571 268	33 682
Nitriansky samosprávny kraj (NR)	1554	1328	585 191 262	39 024
Žilinský samosprávny kraj (ZN)	1714	1463	523 545 308	34 798
Banskobystrický samosprávny kraj (BB)	1376	1176	323 032 150	35 301
Prešovský samosprávny kraj (PO)	1576	1336	344 451 389	34 163
Košický samosprávny kraj (KE)	1739	1464	504 261 901	38 156

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Finstat.sk 2020)

4.3 Koronakríza a cestovný ruch na Slovensku

Odvetvie ubytovacích a stravovacích služieb môžeme vymedziť pomocou štatistickej klasifikácie ekonomických činností SK NACE rev. 2, podľa ktorej do odvetvia zaradíme všetky ubytovacie a stravovacie služby. Ubytovacie a stravovacie zariadenia sú podľa klasifikácie ekonomických činností SK NACE, ktorá je platná od roku 2008, zaradené do sekcie I – Ubytovacie a stravovacie služby, divízia 55 – Ubytovanie a divízia 56 – Činnosti reštaurácií a pohostinstiev (vyhláška Štatistického úradu Slovenskej republiky č. 306/2007 Z. z.). Uvedené divízie vzhľadom na podstatu ich činností, ponúkajú primárne služby cestovného ruchu.

Tabuľka 3. Ohrozené spoločnosti – 55 Ubytovanie, 56 - Činnosti reštaurácií a pohostinstiev

SKNACE	Označenie	Počet ohrozených firiem	Počet aktívnych firiem	Dosahované tržby (€)	Medián tržieb (€)
55300	Auokempingy, táboriská a miesta pre karavány	22	17	1 906 063	34 869
55 200	Turistické a iné krátkodobé ubytovanie	655	528	46 544 984	19 444
55 100	Hotelové a podobné ubytovanie	951	838	549 620 215	121 447
55 909	Ubytovanie v ubytovniach a ostatné dočasné ubytovnaie	313	248	35 725 632	32 283
56 300	Služby pohostinstiev	3933	3315	539 690 759	45 184
56 290	Ostatné jedálenské služby	797	673	221 837 348	56 799
56 210	Dodávky jedál	220	191	41 167 560	43 940
56 109	Ostatné účelové stravovanie	37	35	6 229 021	96 833
56 101	Jedálne	995	790	257 419 071	45 399
SPOLU	X	7923	6635	1 700 140 653	45 109

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa Finstat.sk 2020)

Z prehľadu v Tabuľke 3 vyplýva, že 7923 spoločností, ponúkajúcich ubytovacie a stravovacie služby patrí k ohrozeným, čo z celkového počtu spoločností ohrozených krízou predstavuje takmer 51 %. V divízii 56 –ponúkajúcej služby reštaurácií a pohostinstiev pôsobí až 75,50% ohrozených spoločností. Najviac spoločností sa venuje službám pohostinstiev (3933 firiem), všetky z nich boli v čase krízy zatvorené. Z hľadiska dosahovaných tržieb ktoré v odvetví ubytovacích a stravovacích služieb dosahujú vyše 1,7 mld. eur, stravovacie služby generujú až 63 % z celkových tržieb. K najväčšiemu prepadu došlo u služieb pohostinstiev (539 690 759 €) na úrovni 32 %. V ubytovacích službách, ktoré majú 37 % podiel na celkových tržbách, bolo najviac postihnuté hotelové a podobné ubytovanie (549 620 215 €).

4.3.1 Vývoj počtu návštevníkov

Ak porovnáme vývoj počtu návštevníkov cestovného ruchu, na úrovni Slovenskej republiky a v jednotlivých krajoch za 1.Q rokov 2019, 2020, vidíme zjavný prepád vo všetkých krajoch

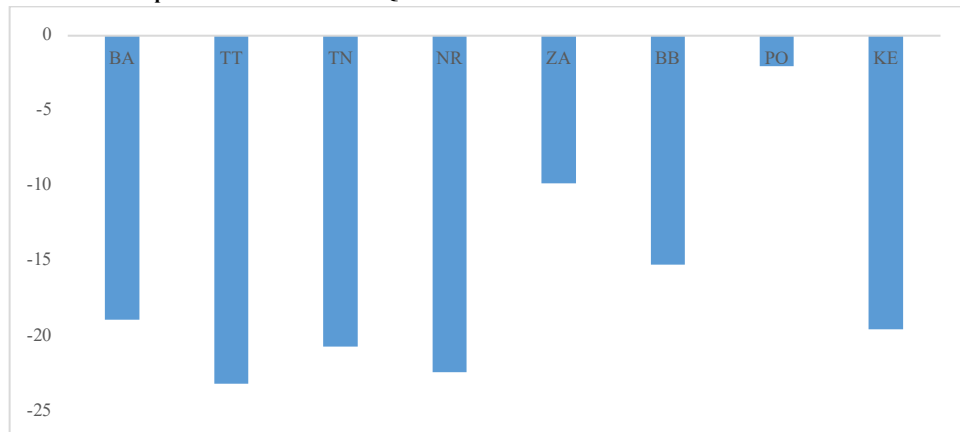
Tabuľka 4. Vývoj počtu návštevníkov cestovného ruchu

Kraj	1.Q 2020	1.Q 2019	Zmena (%)
BA	216 811	267 489	-18,95
TT	56 330	73 340	-23,19
TN	59 874	75 508	-20,71
NR	43 978	56 711	-22,45
ZA	281 486	312 154	-9,82
BB	141 045	166 441	-15,26
PO	223 830	228 448	-2,02
KE	59 236	73 640	-19,56

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠÚ SR 2020)

Na úrovni Slovenskej republiky došlo k poklesu počtu návštevníkov o -13,65 %, pričom pokles počtu zahraničných návštevníkov bol na úrovni - 14,93 %, čo predstavuje 67 240 návštevníkov. K poklesu návštevnosti (Tabuľka 4) o viac ako 20 % došlo v troch krajoch: Trnavskom, Nitrianskom a Trenčianskom kraji. Najmenší pokles počtu návštevníkov v sledovanom období zaznamenal Prešovský kraj a Žilinský kraj.

Graf 2. Zmena počtu návštevníkov za 1. Q rokov 2019/2020

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠU SR 2020)

4.3.2 Vývoj počtu prenocovaní

Počet prenocovaní v 1.Q roku 2020 bol 3 090 935 prenocovaní, no oproti 1. Q roku 2019 (3 458 988 prenocovaní), došlo k poklesu o - 10,64%. Tento trend kopírovali aj tržby za ubytovanie ktoré klesli o viac ako - 10%. Obdobný negatívny vývoj ako ukazuje Tabuľka 5, je možné konštatovať pri porovnaní počtu prenocovaní návštevníkov cestovného ruchu v jednotlivých krajoch.

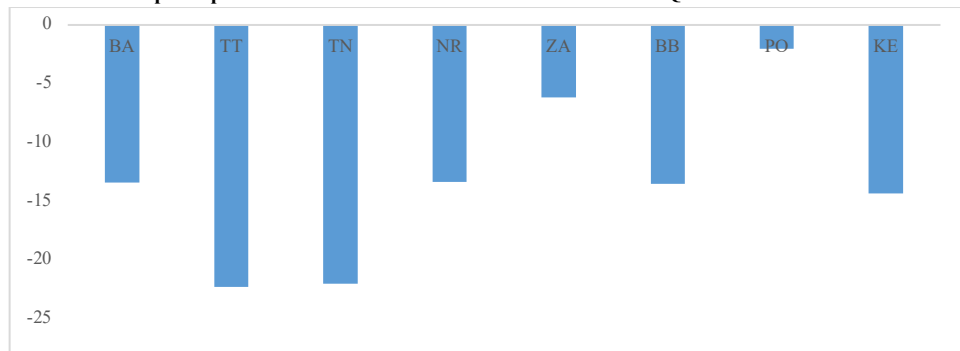
Tabuľka 5. Vývoj počtu prenocovaní návštevníkov cestovného ruchu

Kraj	1.Q 2020	1.Q 2019	Zmena (%)
BA	447 572	516 941	-13,42
TT	197 923	254 732	-22,3
TN	225 549	289 332	-22,04
NR	120 906	139 595	-13,39
ZA	847 066	902 923	-6,19
BB	413 249	478 030	-13,55
PO	692 298	706 518	-2,01
KE	146 372	170 917	-14,36

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠU SR 2020)

Trnavský kraj s poklesom o 56 809 prenocovaní a Trenčiansky kraj (pokles o 63 783 prenocovaní), zaznamenali pokles počtu prenocovaní vyše 22%. Za nimi nasleduje Košický kraj kde došlo k poklesu na úrovni - 14,36 %. Hodnotu poklesu o viac ako 13 %, dosiahol Bratislavský (69 369 prenocovaní), Nitriansky (18 689 prenocovaní) a Banskobystrický kraj (64 781). V Žilinskom kraji sa znížil počet prenocovaní medzi 1.Q rokov 2020 a 2019 o - 6,19 %, čo v absolútnom vyjadrení predstavuje pokles o 55 857 prenocovaní . Najmenší pokles bol zaznamenaný v Prešovskom kraji na úrovni - 2,02 %, čo predstavuje 14 220 prenocovaní. Tento relatívne nízky prepád počtu prenocovaní v Prešovskom kraji, súvisí s lyžiarskou sezónou vo Vysokých Tatrách, ktorú kríza zasiahla v menšej miere.

Graf 3. Zmena počtu prenocovaní návštevníkov cestovného ruchu za 1. Q rokov 2019/2020

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠU SR 2020)

4.3.3 Vývoj tržieb cestovného ruchu

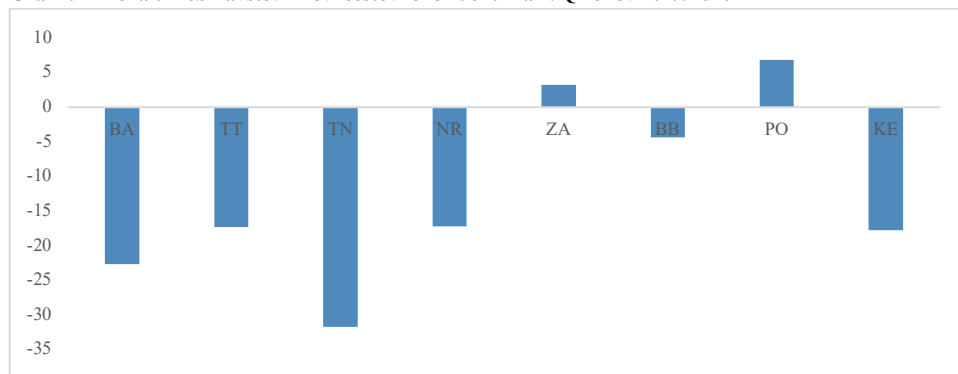
Tento trend poklesu, kopírovali aj tržby za ubytovanie ktoré klesli na úrovni Slovenskej republiky o viac ako – 8%. Tržby za ubytovanie v jednotlivých krajoch dramaticky klesli, no k najväčšiemu prepadu došlo v Trenčianskom kraji o 2 181 271 € a Bratislavskom kraji o 4 864 272 €. Viac ako 17 % prepad tržieb návštevníkov cestovného ruchu oproti 1. Q roku 2019, vykazuje Trnavský kraj (1 156 772 €) a Nitriansky kraj (726 942 €). Košický kraj generoval tržby nižšie oproti 1. Q 2019 o vyše 14% a Banskobystrický kraj o – 4,33%.

Tabuľka 6. Vývoj tržieb návštevníkov cestovného ruchu

Kraj	1.Q 2020	1.Q 2019	Zmena (%)
BA	16 658 731	21 523 003	-22,6
TT	5 524 516	6 681 288	-17,31
TN	4 704 487	6 885 758	-31,68
NR	3 504 118	4 231 060	-17,18
ZA	26 205 105	25 375 398	3,27
BB	11 830 055	12 364 878	-4,33
PO	21 021 885	19 678 084	6,83
KE	4 584 834	5 575 393	-17,77

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠU SR 2020)

Graf 4. Zmena tržieb návštevníkov cestovného ruchu za 1. Q rokov 2019/2020

(Zdroj: vlastné spracovanie podľa ŠU SR 2020)

Porovnanie dosahovaných tržieb medzi 1. Q roku 2019 a 1. Q roku 2020 (Graf 4) sa podpísalo pod zmeny v prepade tržieb nad 20% v Bratislavskom a Trenčianskom kraji o 2 181 271 € (31,68 %). K poklesu tržieb o viac ako 15 % v porovnávanom období došlo v Nitrianskom, Košickom a Trnavskom kraji. Dva kraje vykazovali rast tržieb v 1 Q roku 2020, oproti 1. Q roku 2019 a to: Žilinský kraj na úrovni 3,27 % (829 707 €) a Prešovský kraj o 6,83 %, čo predstavuje prírastok 1 343 801 €.

5. Záver

Svet dnes čelí najväčšej ekonomickej výzve od konca druhej svetovej vojny. Príčinou kritického vývoja je prepuknutie pandémie nebezpečného ochorenia COVID-19. Opatrenia jednotlivých vlád krajín po celom svete reagovali na ohrozenie zavedením prísnych karanténnych opatrení v snahe zmierniť rýchlosť šírenia ochorenia COVID-19 a chrániť zdravie populácie. Na druhej strane prijaté opatrenia priniesli daň vo forme okamžitého a veľmi výrazného spomalenia ekonomickej aktivity. Veľká časť podnikov, živnostníkov a zamestnancov sa ocitla bez možnosti dosahovať príjmy s následným vplyvom aj na ich celkovú finančnú kondíciu a schopnosť uhrádzať záväzky. Významný vplyv má pandémia na odvetvie cestovného ruchu, ktoré bolo doposiaľ pokladané za najväčší sektor služieb, vedúci k mnohým sociálnym a ekonomickým zmenám. Jeho označenie, ako najrýchlejšie sa rozvíjajúce odvetvie národných ekonomík, ktoré svojimi výkonomi výraznou mierou prispieva k budovaniu dlhodobej konkurencieschopnosti sa javí ako nadnesené. Ak hodnotíme vývoj počtu návštevníkov cestovného ruchu, počet prenocovaní návštevníkov cestovného ruchu a tržieb návštevníkov cestovného ruchu na úrovni Slovenskej republiky a v jednotlivých krajoch za 1.Q rokov 2019 a 2020, vidíme zjavný prepad takmer vo všetkých krajoch a všetkých sledovaných parametroch, ktorý je následkom koronakrízy. Realita dneška potvrdzuje tvrdenie Karaounalisa (2018), ktorý poukazuje na fakt, že hoci je spojenie medzi hospodárskym rastom a rozvojom cestovného ruchu zrejme, zdôrazňuje, že rozvoj cestovného ruchu je produktom ekonomickeho rastu a nie naopak. Odvetvie cestovného ruchu dokáže veľmi citlivo reagovať na výkyvy národných ekonomík a ak na jednej strane pozitívne ovplyvňuje hospodársky rast, znižuje nezamestnanosť, či zvyšujúci konkurencieschopnosť ekonomík, platí to len v období ich rastu, bez cestovateľských rizík a obmedzení – čo koronakríza dnes predstavuje. Je teda nutné venovať pozornosť

štruktúre odvetví národného hospodárstva tak, aby ani prípadné podobné otrasy, spôsobené šírením chorôb, či pandémiami, ktoré je pri pokračujúcom trende globalizácie možné predpokladať, neohrozovali národnú ekonomiku. Úsilím štátu by mala byť snaha zvyšovať úroveň pridanej hodnoty jednotlivých odvetví a sektorov národného hospodárstva: flexibilnou pracovnou silou, opatreniami na zvyšovanie potravinovej sebestačnosti SR, opatreniami na zvyšovanie ekologickej stability krajiny, zavádzaním inovácií v jednotlivých sektoroch, či maximálnym využitím lokálnej práce a zdrojov – čo priblíži národnú ekonomiku k udržateľnému rozvoju.

Zoznam bibliografických odkazov

- Finstat. 2020. *Analýza sektorov priamo ohrozených koronavírusom na Slovensku* [online]. [cit 2020-07-24]. Dostupné z: <https://finstat.sk/analyzy/analyza-sektorov-priamo-ohrozenych-koronavirusom>
- Goeldner, Ch. R., Richie, J. R. 2014. *Cestovní ruch. Princípy, príklady, trendy*. Brno: BizBooks, 545 pp. ISBN 978-80-251-2595-3.
- Karaoulanis, A. 2018. Tourism in developing countries. The path towards sustainable development and its interaction with the local communities, the environment and the human factor. In: *Socio Economic Challenges*. Vol. 2, No. 4, p. 80-86, ISSN 2520-6621. DOI: [https://doi.org/10.21272/sec.4\(2\).80-86.2018](https://doi.org/10.21272/sec.4(2).80-86.2018)
- Kiseľáková, D., Šofranková, B., Čabinová, V., Šoltsová, J., 2018. Analysis of enterprise performance and competitiveness to streamline managerial decisions. In: *Polish Journal of Management studies*. Roč. 17, č.2, s. 101-111. ISSN 2081-7452.
- Kotíková, H. 2013. *Nové trendy v nabídce cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 208 s., ISBN 978-80-247-4603-6.
- Podnikajte.sk. 2020. Ako sa dostať z koronakrízy [online]. [cit 2020-07-24]. Dostupné z: <https://www.podnikajte.sk/ine-obchodne-spolocnosti-a-druzstvo/koronakriza-druzstva>
- Ševčík, M. a kol. 2012. *Poradca podnikateľa vo vidieckej turistike a agroturistike*. Dudince: Európsko-slovenské združenie agroturizmu a turizmu. ISBN 978-80-224-1273-5.
- UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION. (2018). *UNWTO Tourism Highlights*. [online]. Dostupné z: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.
- Vyhláška Štatistického úradu Slovenskej republiky č. 306/2007 Z. z. [online]. [cit. 25. 10. 2012]. Dostupné na internete: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnika/VSR/Legislativa/306_2007_vyhl_statist_klas_ekonom_cinn.pdf.
- WORLD ECONOMIC FORUM. (2017). Paving the way for a more sustainable and inclusive future. In: *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*. ISBN 978-1-944835-08-8.